

Η ΕΠΙΔΙΩΞΙΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

Τά κατωτέρω αποτελοῦν περίληφιν εἰσῆγησεως γενομένης πρὸς τοὺς καθηγητάς τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Τμήματος Θελέων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἐν τῷ Παραρτήματι Πάλουριωτίσσης τὴν 6/10/60 ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Φιλολογικῶν Μαθημάτων κ.Θ.Α.ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ.

1. Ο Σ κ ο π ὀ ς: Οἱ κύριοι σκοποὶ τοῦ μαθήματος τῶν νέων ἑλληνικῶν εἶναι γνωστοὶ ἐκ τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ ὡς ἑξῆς: "... Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δεξιότητος εἰς τε τὴν προφορικὴν καὶ τὴν γραπτὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης". Τὰ ἀναγραφόμενα κατωτέρω ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν γλωσσικὴν αὐτὴν ἐπιδίωξιν, ἀποτελοῦν δὲ προσωπικὰς εἰσηγήσεις (καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικὰς ὁδηγίας), διὰ νὰ ἐκφρασθοῦν ἐπ' αὐτῶν ἐν συζητήσει αἱ ἀπόψεις τῶν διδασκόντων πρὸς συναγωγὴν τελικῶν πορισμάτων, ἀναφέρονται δὲ περισσότερο εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ τεθοῦν στερεαὶ γλωσσικαὶ βάσεις.

2. Ἡ γλωσσικὴ ἀδυναμία τῶν μαθητῶν μας καὶ οἱ λόγοι τῆς: Εἶναι γνωστὴ ἡ καθυστέρησις τῶν μαθητῶν μας εἰς τὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν χρῆσιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἀδυναμία των νὰ συνδέουν λογικῶς τὰ νοήματά των, ὅταν ὁμιλοῦν καὶ γράφουν. Αἱ φιλότιμοι προσπάθειαι τῶν διδασκόντων πρὸς θεραπείαν τοῦ καιοῦ δυστυχῶς δὲν ἐπέφεραν μέχρι τοῦδε ἱκανοποιητικὰ ποτελέσματα. Κυριώτεροι λόγοι τῆς δυσαρέστου αὐτῆς καταστάσεως εἶναι:

α) Ἡ ἑλλιπὴς κατάρτισις τῶν διδασκόντων ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο κατὰ τὰς Πανεπιστημιακὰς τῶν σπουδὰς καὶ κατ' ἀπολογισμὸν ἢ μὴ ἐκτίμησις κατ' ἀξίαν τῆς σπουδαιότητος τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Ταύτην ἀναπληρῶνει συνήθως προχειρολόγος, αὐθαίρετος καὶ ἀμφιβόλου ἀξίας "αἰσθητικὴ" διδασκαλία, στηριζομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τελείως ὑποκειμενικῶν κριτηρίων.

β) Ἡ διγλωσσία (τριγλωσσία παρ' ἡμῖν), ὁ μὴ σαφὴς καθορισμὸς ὁρίων μεταξὺ τῶν γλωσσικῶν μορφῶν καὶ ἡ ρευστότης τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς εὐρισκομένης εἰσέτι ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς.

γ) Ἡ παρατηρουμένη ἑλλειψις καταλλήλων βοηθημάτων.

δ) Ὁ περιωρισμένος (μέχρις ἐσχάτων) ἀριθμὸς ὥρων διδασκαλίας τοῦ μαθήματος ἐν τῷ Ὁρολογίῳ Προγράμματι καὶ.

ε) Ἡ ἄγνοια τῶν προσφόρων μεθόδων ἐ' δικῆς διδακτικῆς τοῦ μαθήματος.

(Νὰ σημειωθῇ πρὸς τὴν ἐπιθεωρήσιν πρὸς τὸν ἐπιθεωρητὴν ἐξ ἑτάσσεως ΑΥ.Σ.)

3. Πῶς θὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰς ἀνωτέρω ἑλλείψεις:

α) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον σημεῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπληρώσωμεν τὰς ἑλλείψεις μας διὰ συστηματικῆς μελέτης καὶ προσπάθειας. Τὰ δυσάρεστα σημερινὰ ποτελέσματα πρέπει νὰ μας πείσουν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Δι' ἡμᾶς ἰδιαιτέρως τοὺς Κυπρίους ἡ καλλιέργεια τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης δὲν εἶναι μόνον ἐκπαιδευτικὴ ὑποχρέωσις, ἀλλὰ καὶ ἔθνιόν καθήκον.

β) Πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ παρατηρουμένη γλωσσικὴ ἀσυνδοσία καὶ νὰ ἐκριζωθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ δημοτικὴ γλώσσα εἶναι αὐθαίρετος καὶ ἀναρχικὴ, ἀνεὺ γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων. Αἱ γλωσσικαὶ ἀπρότητες θὰ ἀποφεύγωνται καὶ θὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μορφῆς τῆς γλώσσης θὰ λυθῇ ἀπὸ τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα καὶ τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις τῆς γλώσσης καὶ ὄχι ἀπὸ αὐθαίρετους καὶ ἀντιεπιστημονικὰς ἐπεμβάσεις. Ὅπως δὴποτε εἶναι πρακτικώτερον νὰ λαμβάνεται ὡς βᾶσις τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἡ Καθαρεύουσα, διότι ἔχει συγκροτημένην Γραμματικὴν καὶ Συντακτικὴν καὶ εἶναι εὐκολώτερον νὰ διδάσκωνται τὰ ἀνάλογα φαινόμενα δι' ἀνταπαραβολῆς πρὸς τὴν δημοτικὴν (καὶ τὴν ἀρχαίαν). Ἡ μορφή τῆς Δημοτικῆς, ἡ ὁποία θὰ διδάσκεται εἰς τὸ σχολεῖον, εἶναι ἡ πανελληνίως καὶ ὄχι οἰονδήποτε ἰδίωμα. Διὰ τοῦτο καὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγεται εἰς τὸ σχολεῖον ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἡ χρῆσις τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν καὶ εἰς τὰς μικρὰς ἀκόμη τάξεις εἰς τὴν διάκρισιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημοτικῆς μέχρι τοῦ δυνατοῦ ὁρίου.

γ) Βοηθήματα προσφέρονται πολλὰ εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλ' ὄχι πάντοτε κατὰλληλα, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς, τὰ ὁποία εἶναι πολλὰκις πρόχειρα καὶ αὐθαίρετα. Διὰ τὴν Γραμματικὴν τῆς Δημοτικῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν ὑπὸ τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. ἐκδοθεῖσαν μέ ἐπιλογὴν τῶν κυριώτερων κεφαλαίων, διότι εἶναι πολὺ ἐκτενὴς καὶ λεπτομερειαικὴ. Δίδομεν ἐπισυννημμένως πρόχειρον κατάλογον βοηθημάτων Γραμματικῆς (ὄχι ἐπιστημονικῶν γλωσσολογικῶν ἔργων), τὰ ὁποία ὅμως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται μέ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἐπιλογὴν πρὸς ἀποφυγὴν αὐθαιρεσιῶν. Παρέχομεν ἐπίσης μερικὰς γενικὰς ὁδηγίας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς, τὰς ὁποίας συνέταξε πρότινων ἐτῶν εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ καθηγητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου διὰ τὴν ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν.

ἐπιθεωρητὴς

*Α+Β
Καθ. Βασιλ. Σοφ. Κλεοῦς*

αν του μαθήματος. Πρέπει να τονίσωμεν ότι διά τόν διδάσκοντα τά βοηθήματα ταῦτα δέν ἔμπορουν νά ἀναπληρώσουν τήν ἐπιστημονικήν γλωσσικήν κατάρτυσιν τήν ὅποισιν μόνον τά ἐπιστημονικά γλωσσολογικά ἔργα δύνανται νά προσφέρουν.

δ) Μία τοῦλάχιστον ὥρα ἐκ τῶν 4, εἰς τὰς ὅποιας ἠυξήθη ἡ διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, πρέπει νά ἀφιερῶθῃ ἀποκλειστικῶς διά τήν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς καί τοῦ Συντακτικοῦ (Καθαρευούσης καί Δημοτικῆς) κατά τρόπον συστηματικόν καί μεθοδικόν. Δέν ἐπιτρέπεται νά πιστεύωμεν ὅτι μερικῶς προχειροῦς καί ἐπ' εὐκαιρίᾳ γραμματικῶς παρατηρήσεις θά ἀποκτήσῃ ὁ μαθητής τήν γλωσσικήν βεβαίότητά, τήν ὅποισιν προσφέρει μόνον ἡ συστηματική διδασκαλία τῆς γλώσσης. Φυσικά αἱ γλωσσικαί αἱ γλωσσικαί ἀσκήσεις θά γίνωνται καί εἰς τὰς ἄλλας ὥρας, ἀναλόγως τῆς τάξεως καί τῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν, πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων καί καλλιέργειαν τῆς ὅλης, γλωσσικῆς δεξιότητος. Ἰδιαιτέρα προσοχή πρέπει νά δοθῇ εἰς τήν ὑπό τῶν μαθητῶν λογικήν διάρθρωσιν τοῦ λόγου των, ὁ ὅποιος, ὅπως ὅλοι γνωρίζομεν, εἶναι δυστυχῶς ἄνευ εἰρμῶ καί ἀκολούθιας, πλήρης χασμάτων καί ἀσυναρτησιῶν.

ε) Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἐνταῦθα κυρίως τὰς μικροτέρας τάξεις, εἰς τὰς ὅποιας πρέπει νά τεθῶν στερεά γλωσσικά θεμέλια, ἄν καί ἐννοεῖται ὅτι ἡ γλωσσική διδασκαλία θά εἶναι ἀδιάλειπτος μέχρι καί τῆς Στ' τάξεως. Εἰς τὰς ἀνωτέρας ὅμως τάξεις πρέπει νά δοθῇ ἡ ἀνάλογος θέσις εἰς τὰς ἀνωτέρας μορφάς τοῦ λόγου, τήν διάκρισιν τῶν στοιχείων τοῦ ἐντέχνου λόγου καί τήν καλλιέργειαν τοῦ ὕφους. Εἶναι πλάνη νά νομίζωμεν ὅτι, ἐπειδή οἱ μαθηταί πολλά γλωσσικά φαινόμενα τά χρησιμοποιοῦν εἰς τήν πρᾶξιν, εἰς τόν καθημερινόν λόγον των, δέν εἶναι ἀνάγκη νά διδάσκωνται ταῦτα. Ἡ γλωσσική διδασκαλία ὅλων τῶν γλωσσικῶν φαινομένων εἶναι ἀναγκαία διά τήν συνειδητοποίησιν αὐτῶν καί τήν ἐπιστημονικήν των ἐρμηνείαν, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ δι' ἐνάστην τάξιν. Αὐτό σημαίνει ἕνα προκαθορισμένον σχέδιον ἐργασίας ἐκ μέρους τοῦ διδάσκοντος, τό ὅποιον ἔμπορεῖ νά μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς προόδου καί τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν τῆς τάξεως. Μή ἀφήσετε τό ζήτημα τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας εἰς τήν τύχην, διότι θά ἀποτύχετε ἀσφαλῶς. Νά εἰσθε πάντοτε ἔτοιμοι νά ἐξηγήσετε ἕνα γλωσσικόν φαινόμενον, πού παρουσιάθῃ τυχαίως εἰς τήν τάξιν, ἀλλά πρό πάντων νά εἰσθε καλά προπαρασκευασμένοι εἰς τό θέμα, τό ὅποιον θά διδάξετε, καί εἰς τό πῶς θά τό διδάξετε. Ἄς ποῦμε π.χ. ὅτι τόν Ὀκτώβριον θά διδάξωμεν τήν διάκρισιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου (εἶναι πάντοτε ἀναγκαία) καί τὰς φθολογικάς μεταβολάς. Πρέπει νά ἔχωμεν ἔτοιμα τά παραδείγματά μας, παρμένα κατά προτίμησιν ἀπό τό Ἀναγνωστικόν τῆς τάξεως ἢ ἀπό τήν καθημερινήν χρῆσιν ἢ ἀπό ἄλλους δοκίμους συγγραφεῖς. Πρέπει ἀκόμη νά προπαρασκευάσωμεν ἕνα ἀριθμόν σχετικῶν ἀσκήσεων διά τήν ἐφαρμογήν τῶν διδαχθέντων. Εἶναι προτιμότερον, ὡς εἶπομεν νά ἔχωμεν ὡς βάσιν τήν Γραμματικήν τῆς Καθαρευούσης καί νά διδάσκωμεν ἐν παραλληλισμῷ τά ἀντίστοιχα φαινόμενα τῆς Δημοτικῆς. Φυσικά δέν ἀποκλείεται καί τό ἀντίθετον.

Εἰς τὰς μικροτέρας τάξεις εἶναι ὡσαύτως προτιμότερον νά μή δίδωνται ἐκ τῶν προτέρων οἱ γραμματικοί καί συντακτικοί κανόνες, ἀλλά νά ἐξάγονται ὑπό τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν διδομένων παραδειγμάτων καί εἶτα νά ἐπιδιώκεται ἡ ἐφαρμογή των διά καταλλήλων ἀσκήσεων. Π.χ. προκειμένου περὶ τῆς χρήσεως τοῦ εὐφωνικοῦ ν. εἰς τήν Δημοτικῆν ἐρωτῶμεν πῶς θά ποῦμε:

τό(ν) σάνκο, τή(ν) μητέρα, δέ(ν) ξέρω, τό(ν) πατέρα, τή(ν) θύρα

δέ(ν) μπαίνω, τό(ν) βοριά, τή(ν) νύχτα κ.ο.κ.

Διά ν' ἀπογευθῇ ἡ ξηρότης τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς, δύναται αὕτη νά συνδυάζεται μέ τήν ἰκανοποίησιν συναισθηματικῶν ἢ ἄλλων ψυχικῶν ἀναγκῶν καί τῆς φυσικῆς περιεργείας τοῦ παιδιοῦ. Θά ἔμπορ ὕσαμεν π.χ. νά κλάωμεν τό ἔξῃς, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἐτμολογικοῦ: Βρῆτε πόσες λέξεις μποροῦν νά γίνων ἀπό τή λέξη λ ο υ λ ο ὕ δ ι καί τί σημαίνει ἡ κάθε μία. Ἡ: μετράτε πόσες ἄγνωστες λέξεις ἐσημειώσετε ἀπό τό σημερινόν νά νῶσμα καί πῆστε πόσες ἀπ' αὐτές εἶναι τῆς δημοτικῆς καί πόσες τῆς καθαρεύουσας καί γιατί; (Δέν πρέπει νά λησμονώμεν ὅτι ὁ λεξιλογικὸς πλούτιομός τῆς γλώσσης τῶν παιδιῶν εἶναι βασική ἐπιδιώξεις τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας).

4. Α Ι Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ:

Οὐδέμια γλωσσική διδασκαλία εἶναι νοητή ἄνευ τῆς ἀσκήσεως. Αἱ ἀσκήσεις ὅμως, διά νά φέρουν ἀποτέλεσμα, πρέπει νά εἶναι ἀφθονοί, ἐπιτυχεῖς καί πρό πάντων συστηματικαί καί μεθοδικαί, Ἀσκήσεις γινόμεναι τυχαίως, προχειρῶς καί ἄνευ προπαρασκευῆς ἐπιφέρουν μόνον ἀπώλειαν χρόνου, καί συγχυσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Κάθε ἀσκήσις πρέπει νά προπαρασκευάζεται ἐπιμελῶς ὑπό τοῦ διδάσκοντος κατ' οἶκον καί νά ἀναφέρεται εἰς τό προγράμμα του διά τήν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς καί τοῦ Συντακτικοῦ καί τὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν του. Καί αὕτη ἀκόμη ἡ ὀρθογραφική ἀσκήσις, ἡ ὅποια πρέπει νά γίνεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις γενλιπῶς, πρέπει νά καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων, διά νά ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ διδάσκοντος, καί

ὄχι νά συνίσταται εἰς τήν ὑπαγόρευσιν μερικῶν γραμμῶν παρμένων εἰς τήν τύχην. Αἱ ἀσκήσεις πρέπει νά γίνωνται, ὡς ἀνεφέραμεν, εἰς κάθε μάθημα (ἀναλόγως τοῦ χρόνου καί τῆς τάξεως) καί ὄχι μόνον εἰς τήν εἰδικήν ὥραν τῆς Γραμματικῆς ἢ τῶν Ἐκθέσεων. (Ἐδῶ δέν γίνεται ἰδιαίτερος λόγος περὶ τῶν Ἐκθέσεων ὡς ἰδιαιτέρου, τρόπον τινά, μαθήματος, αἱ ὁποῖαι βεβαίως ἀναφέρονται καί αἰτά κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τήν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης. Διὰ τοῦτο πρέπει αὐταί νά εἶναι συχναί, τοῦλάχιστον δύο κατὰ μῆνα, καί νά καταβληθῶνται πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ κυρίου σκοποῦ, τόν ὁποῖον ἐπιδιώκουν, δηλ. δηλ. τήν συνειδητοποίησιν τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐντέχνου γραπτοῦ λόγου, τῶν μέσων δι' ὧν τοῦτο ἐπιτυγχάνεται καί τήν ἐπίτησιν καί καλλιέργειαν τοῦ προσώπου ὕψους). Πάντως πρέπει νά ἔχωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ἀσκήσεις, εἴαν γίνωνται τήν ὥραν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου καί ὄχι εἰς τὴν εἰδικήν ὥραν, πρέπει νά τοποθετῶνται εἰς τήν ἀρχήν ἢ τὸ τέλος καί ὄχι νά ἐγκατασπείρωνται εἰκῆ καί ὡς ἔτυχε διακόπτομένης τῆς ἀναγνώσεως καί λοιπῆς ἐπεξεργασίας τοῦ κειμένου διὰ τῆς παρεμβολῆς προχείρων γραμματικῶν καί συντακτικῶν ἐρωτήσεων. Οὔτε καί ἐπιτρέπεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσκήσεων αὐτῶν νά εἶναι δυσανάλογος πρὸς τόν διαθέσιμον χρόνον, ὥστε νά ἀπαιτῶνται ἄνευ ἄλλου λόγου πολλαί ὥραι ἀπασχολήσεως μέ τὸ ἴδιον κείμενον ἐκεῖ πού θά ἦρκει μία ὥρα. Τό νά διακόπτωμεν τήν ἀνάγνωσιν καί τήν ἐρμηνείαν νεοελληνικοῦ κειμένου διὰ τῆς διαρκοῦς παρεμβολῆς γραμματικῶν καί συντακτικῶν ἐρωτήσεων (ὅπως δυστυχῶς γίνεται ἄλλοτε εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ὅπου διακόπτεται ἡ ἐρμηνεία, διὰ νά κλίνουν οἱ μαθηταί διάφορα ὀνόματα καί ῥήματα, τὰ ὁποῖα συναντοῦν), εἶναι ἀνιστόρητον καί δέν ἐπιτυγχάνει κανένα ἐκ τῶν σκοπῶν τοῦ μαθήματος. Αἱ τοιαῦται ἀσκήσεις ἤμποροῦν νά εἶναι σύντομοι καί ἀπλάη (π.χ. ἑθρογραφία 3-4 γραμμῶν) ἢ συνθετώτερα (π.χ. Συμπληρῶσατε τὰς φράσεις αὐτάς, μέ τὰς κατάλληλους λέξεις, τῆς δημοτικῆς ἢ τῆς καθαρῆς, εἰς τόν κατάλληλον τύπον κτλ.), εἰς τὰς ἡγεγραμμένας ἢ προφορικῶν ἢ καί γραπτῶν καί προφορικῶν σύγχρονως.

5. Ἡ διόρθωσις τῶν ἀσκήσεων: Εἶναι τό σπουδαιότερον ἔργον, τό ὁποῖον πρέπει νά γίνεται ἀνελλιπῶς καί εὐσυνειδήτως. Εἶναι ποιοτικότερον νά δίδωνται ὀλιγώτεροι καί μικρότεροι ἀσκήσεις παρά περισσότεροι καί νά μένουν ἀδιόρθωτοι. Αἱ προφορικῶν ἀσκήσεις μποροῦν νά εἶναι ἀφθονοὶ καί ποικίλοι, διὰ νά δίδωνται εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς, καί εἶναι εὐκόλον νά διορθῶνται ἀμέσως ὑπ' αὐτῶν καί ὑπὸ τοῦ διδάκοντος. Ἰδιαίτερα ὅμως σημασία πρέπει νά δοθῇ εἰς τήν ὑπὸ τῶν μαθητῶν χρῆσιν συνεχοῦς λόγου καί ὄχι μονολεκτικῶν ἀπαντήσεων.

Αἱ γραπτῶν ἤμποροῦν νά γίνωνται εἴτε εἰς τό σχολεῖον. (μικρᾶς διαρκείας, εἴαν δέν εἶναι εἰς τήν εἰδικήν ὥραν) καί νά διορθῶνται ἀμέσως εἴτε εἰς τό σπίτι ἐντός τῶν ὁρίων τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας. Ἡ ἄμεσος διόρθωσις συνίσταται εἰς τό νά διαβάσῃ ἕνας ἢ περισσότεροι μαθηταί τήν ἀσκήσιν (ὅπως τήν ἔκαμεν ὁ ἴδιος) καί νά γίνεται ἡ διόρθωσις, τήν ὁποῖαν κάμνουν καί οἱ ἄλλοι μαθηταί εἰς τὰ τετράδιά των. Ἐπειδή ὅμως ἡ τοιαύτη διόρθωσις εἶναι μηχανική καί δέν ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα, πρέπει ὁ διδάσκων νά λαμβάνῃ ἀφορμὴν νά ἐπεξηγή ἕναστον σφάλμα μέ τήν ἐπιστημονικήν (ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ) δικαιολογίαν. Πρὸς τοῦτο, ἀντὶ νά περιορίζεται εἰς τήν ἀπλήν ἀνάγνωσιν τοῦ ὀρθοῦ τύπου, γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος τοῦτον ἢ βγάζει εἰς τόν πίνακα μερικῶν μαθητῶν καί γράφουν τό ὀρθόν, ἐνῶ συγχρόνως δίδει τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις (κανόνας ὀρθογραφικοῦς, ἔτυμολογίαν, συντακτικῶν παρατηρήσεις κτλ.). Περιττόν νά τονίσωμεν ὅτι κατὰ τήν ἀσκήσιν πρέπει νά ἀπασχολῶνται ὅλοι οἱ μαθηταί λαμβάνοντες ἐνεργόν μέρος καί ὄχι μερικοὶ ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μένουν ἀδιάφοροι. Ὁ διδάσκων ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νά εὐρίσκη τόν τρόπον νά παρακολουθῇ, ἂν μὴ ὅλους, τοῦλάχιστον τοὺς πλείστους τῶν μαθητῶν, διὰ νά διπαιστώνη ἂν καί πῶς κάμνουν τήν διόρθωσιν εἰς τὰ τετράδιά των. Ἄν ὑπάρχουν εἰδικὰ βοηθήματα μέ ἀσκήσεις γλωσσικῶν, γραμματικῶν καί συντακτικῶν, (ὅπως συμβαίνει μέ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά) δύναται βεβαίως νά χρησιμοποιῆ καί ταῦτα, ἀλλά καί ὁ ἴδιος δύναται νά καταρτίσῃ βαθμιαίως μίαν συλλογὴν ἀσκήσεων εἰς εἰδικόν τετράδιον, τὰς ὁποίας νά δίδῃ εἰς τοὺς μαθητάς του.

(Περισσότερον δύσκολος εἶναι ἡ διόρθωσις τῶν γραπτῶν Ἐκθέσεων, τὰς ὁποίας ὁ διδάσκων πρέπει νά διαβάσῃ καί διορθῶν ὅλας. Ἐάν ὅμως φροντίσῃ νά γίνῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διακρίσις μετα ὑ γ ε ν ι κ ῶ ν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται εἰς ὅλους ἢ τοὺς πλείστους τῶν μαθητῶν, καί ἀ τ ο μ ι κ ῶ ν, θά δύναται νά ὑποδεικνύῃ τὰ πρῶτα εἰς πάντας ταυτοχρόνως (π.χ. πού ἢ ποῦ, μητέραΙ, νύχταΙ, σημεία στίξεως κτλ.), διὰ νά ἔχη εἴτα καιρὸν νά προβαίῃ εἰς τήν διόρθωσιν τῶν ἀτομικῶν, παρέχων, φυσικά, καί τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις. Ἰδιαίτερον προσοχὴν πρέπει νά δίδῃ κατὰ τήν διόρθωσιν τῶν Ἐκθέσεων εἰς σφάλματα φραστικῶν ἀναφερόμενα εἰς τήν ὀρθότητα, τήν ἀκρίβειαν, τήν σαφήνειαν τοῦ λόγου, τήν ἀποφυγὴν τῶν κοινότητων, τῶν κενολογιῶν, τῶν ἐξεζητημένων ἐκφράσεων καί ὠραιολογιῶν καί τοῦ πλαδαροῦ λόγου. Εἶναι δυνατόν ἐπίσης πολλά λάθη τῶν ἐκθέσεων νά κατατάσ-

σωνται είς κατηγορίας καί νά δι' ρθώνωνται τήν ὥραν τῶν ἀσκήσεων. Αὐτό ὅμως εἶναι ἄλλο θέμα.) Ὁ βαθμός, ὁ ὁποῖος θά δίδεται είς τάς ἀσκήσεις καί τάς ἐκθέσεις, θά ἔχη τήν ἔννοιαν προσανατολισμοῦ τοῦ παιδιοῦ ὡς πρός τάς γλωσσικάς του ἐλλείψεις, θά τό βοηθῆ νά σχηματίσῃ ἰδέαν τοῦ ἐπιπέδου τῆς γλωσσικῆς του ἱκανότητος, καί ὄχι ἐνός συντελεστοῦ ἀριθμητικοῦ διά τήν γενικήν βαθμολογίαν του. Τοῦτο πρέπει νά καταστή ἄπολύτως σαφές είς τοὺς μαθητάς διά τήν δημιουργίαν γνησίου γλωσσικοῦ ἐνδιαφέροντος.

6. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ.

Παραθέτομεν κατωτέρω μερικά δείγματα γλωσσικῶν ἀσκήσεων (διά τάς μικροτέρας κυρίως τάξεις), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὁ διδάσκων δύναται νά κάμνη τήν ἰδιάν του ἐκλογήν, καθορίζων τό εἶδος καί τόν ἀριθμόν αὐτῶν ἀναλόγως τῶν γραμματικῶν καί συντακτικῶν φαινομένων, τά ὁποῖα διδάσκει, καί τῶν ἀναγκῶν τῶν μαθητῶν του.

Α. Π ρ ο φ ο ρ ι κ α ί :

α) Διηγηθετε τό περιεχόμενον τοῦ ἀναγνώσματος, τό ὁποῖον ἐκάμαμεν, (ἢ ὠρισμένης ἐνότητος αὐτοῦ) ἢ πέστε μέ δικά σας λόγια τί λέγει ὁ ποιητής είς αὐτό τό ποίημα.

β) Ποία εἶναι ἡ ἰδέα σας γιά τό τάδε πρόσωπον ἢ τό τάδε σημεῖον;

γ) Τί κάμνουν είς τό χωρίο σας τά Κάλανδα;

δ) Πῶς θά ποῦμε στή δημοτική τίς λέξεις καί τίς φράσεις αὐτές:
ὁ χαρακτήρ, ὁ χειμῶν, περὶ τῆς μεσημβρίας, πρός ἀλλήλους, ἐπροχώρουν ἀνά δύο, ὁ ἀγρός ἦτο πλήρης ἀκνανθῶν κτλ.

ΣΗΜ: Ἰδιαιτέρα προσοχή κατὰ τήν διάκρισιν μεταξύ καθαρευούσης καί Δημοτικῆς πρέπει νά δοθῆ, ὥστε οἱ μαθηταί νά μή σχηματίσουν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ διαφορά εἶναι μόνον μεταξύ μερικῶν τύπων ἢ καταλήξεων καί τοῦ τελικοῦ ν (!), ἀλλ' ὅτι εἶναι διαφορά μεταξύ συνθετικοῦ (ἀρχαία-καθαρεύουσα) καί ἀναλυτικοῦ (δημοτικῆ) τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καί ἐκφράζεσθαι.

ε) ποιοί εἶναι τό ἀντικείμενο καί τό κατηγορούμενό στίς φράσεις αὐτές;

στ) Ποιές λέξεις θά σχηματισθῶν ἀπό τήν ἐνωσιν τῶν λέξεων:

πέλαγος+δρόμος*, κατά+γαλανός, ἔξω+μάχομαι, ἄκρη+γιαλός, ἀ+ξεχνῶ, ἀ+τόμαλός κτλ.

ζ) τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε (διά τήν μετάφρασιν): ραγίστηνε ἡ καρδιά μου, τά μάτια του ποτάμι, ρόδισε ἡ ἀνατολή, ἀστραφε τό τουφέκι κτλ.

η) Προσέξτε τίς ἐπόμενες φράσεις καί προσπαθήστε νά βρῆτε τί τό παράξενο παρουσιάζει ἢ κάθε μία (διά τήν συνειδητήν):

ἡ φτώχεια θέλει καλοπέραση, ὁ Τούρκος δέν ἀλλάζει ποτέ, τό θέατρο χειροκροτοῦσε ὀρθιο, ἡ Πάναγνη Μητέρα δέεται γιά μᾶς.

Β. Γ ρ α π τ α ί :

α) Αἱ προηγούμεναι.

β) Νά βρῆτε στό σημερινό κείμενο 3 ἐπίθετα καί νά τά γράψετε ε'λα τά γένη καί στοὺς τρεῖς βαθμούς.

γ) Πῶς θά γράψουμε τό (ι) τῆς παραληγούσης τῶν λέξεων καί γιατί: ἀδικ(ί)α, εὖν(οι)α, εὐσέβ(ει)α κτλ.

δ) Νά βάλετε στό ἴδιο πρόσωπο καί στήν ἴδια ἐγκλιση στόν Παρατατικό καί Ἀόριστο τά ρήματα: κοιμᾶμαι, ταρασσομαι, βγαίνω, παραφέρομαι, τινάζω.

ε) Καταγράψετε ὅλες (ἢ τόσες) ἄγνωστες λέξεις, πού βρήκατε στό σημερινό ἀνάγνωσμα καί θυμηθῆτε ἄλλες, πού νά ἔχουν τήν ἴδια σημασία, (π.χ. γιαταγάνι, σπαθί, ξίφος, μαχαίρα, πάλα κτλ.).

στ) Βρῆτε στό κείμενό σας 3 παραδείγματα π ο ι η τ ι κ ο ὤ αἰτίου καί πέστε τα μέ ὅλους τοὺς δυνατούς τρόπους στήν καθαρεύουσα καί στή δημοτική.

ζ) Νά ἀποδώσετε στή δημοτική τίς φράσεις αὐτές: Ὁ ὑπουργός ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ὑπό τῶν κατοίκων (=οἱ κάτοικοι ὑποδέχτηκαν μέ ἐνθουσιασμό τόν ὑπουργό) κτλ.

η) Νά γράψετε μέ ἀπλούστερα λόγια τί σημαίνουν αἱ φράσεις αὐτές: ἐπάλαισαν πρός τήν θύελλαν τῶν σφαιρῶν ἔφαγαν τήν μαρούτην μέ τήν φούχταν ἔχλευσαν τήν ὀρμήν τῆς ρομφαίας μυρμηκιά ὁ συρφετός ἀνά τήν πεδιάδα κτλ.

7. ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΗ ΤΑΞΕΙ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΥ.

Τάξις Α'

Α. Παπαδιαμάντη: Παιδική Πασχαλιά (σελ. 100 κέ.)

1. Γράψετε ὅλες τίς ἄγνωστες λέξεις στό τετράδιό σας. (Θά ἐξηγηθοῦν τήν ὥραν τοῦ μαθήματος μαζί μέ ὅλους τοὺς μαθητάς βοηθημένου διὰ τῆς παροχῆς ἐτυμολογικῶν στοιχείων π.χ. ρακένδυτος=ράκιος+ἐνδύω). Σημειώστε

δίπλα στήν κάθε μία ἕνα κ ἢ ἕνα δ ἀναλόγως, γιά νά δείξετε ὅτι εἶναι τῆς καθαρεύουσας ἢ τῆς δημοτικῆς. Τί συμπέρασμα βγάζετε ἀπό αὐτό γιά τή γλώσσα τοῦ συγγραφέως;

2. Πῶς θά γράφουμε τίς λέξεις (προφορικῆ): πολίχνη, ὠδήγησε, ἐσήμαιναν, ὑπαιθρον, κώδωνες, ἔφθινεν.....

3. Νά βάλετε στόν πληθυντικῶν τίς λέξεις (γραπτῆ): ἡ καλή μήτηρ, ἐπαρηγόρει, τό ὑπόδειγμα, μεγαλοπρεπῆ, Ἐπιτάφιον, ἠτοιμάζετο.....

4. Νά πῆτε μέ περισσότερες λέξεις κάθε μία ἀπ' αὐτές τίς λέξεις:

εὐλαβῶς (=μέ εὐλάβειαν), προθυμότατα, ἐξαετές, ἐκλειτότερα, λευκόμορφον

5. Πῶς ἄλλως μπορούμε νά πούμε ἀντί: ἀνά ζεύγη, τῶ ὄντι, ἀνά δύο, περί τήν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡ σελήνη ἔφθινεν, παιδίσθαι τετραετείς....

6. Γράψετε μέ λίγες γραμμές τί συνηθίζουν νά κάμνουν τή Μ. Παρασκευή στό χωριό σας.

7. Ὁρθογραφία κατ' ὑπαγόρευσιν τῶν 3 πρώτων γραμμῶν τοῦ κειμένου.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ἐννοεῖται ὅτι τό εἶδος καί ὁ ἀριθμός τῶν ἀσκήσεων θά ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀναγιγῶν τῆς τάξεως. *Συνγράψαν νά ἴσῃ τῶν ἀσκήσεων ἡ ἀριθμὸς τῶν λέξεων*

π ἄ ξ ι ς Β:

καί βίβλ' αὐτῆς νά γράψῃ πῶς γράφεται
ἐάν δὲν ἔλθῃ ἐμαυτοῦ

Δ. Καμπούρογλου: 'Ο Λοῦμπαδιάρης. (σελ. 36 κέ.)

1. Σημειώστε εἰς τό τετράδιόν σας (κατ' οἶκον) ὅλας τὰς ἀγνώστους λέξεις καί ὅποι σας φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς καθαρευούσης γράψετε δίπλα ἕνα κ, ὅπου τῆς δημοτικῆς ἕνα δ.

2. Νά βάλετε εἰς τήν ἰδίαν πτῶσιν τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ τὰς λέξεις: ἀγάς, καμινάδα, κάποιος, τή μύτη, γριές (εἶτε γραπτῶς εἶτε-προφορικῶς).

3. Νά γράψετε τό ἴδιον πρόσωπον καί ~~εἰς~~ εἰς τήν ἰδίαν ἔγκλισιν τοῦ Παρατατικῆ καί Ἀορίστου (καθαρεύουσας καί δημοτικῆς) τὰ ρήματα:

ἀκουμπᾶ, φορεῖ, χτυπᾶ, συλλογίζεται, πετοῦν, βάζει

4. Πῶς θά πούμε στήν καθαρεύουσα ἀντί: βγαίνει, καμινάδα, φταῖνε, ξωτάρης χτυπάει παλαμάκια, φταρνίζεται, σούρνοντας, ὁ ἀφέντης συνερίζεται τούς δούλους του, κάθε νοικοκύρης.....

5. Γράψετε ὅλες τίς λέξεις τῆς δημοτικῆς, πού παράγονται ἀπό τίς ἐξῆς λέξεις τοῦ κειμένου: φλόγα, στραβοκοιτάζω, ἀπαντᾶ, ἀγγίζω, αὔριο, πρῶλ, καλοῦσε, τύχη, ρωτῶ, χῶμα, ἀντιπράξουν.....

6. Τί σημαίνει ἡ ἔκφραση: 'Ὁ ἡλῖος γέρνει; Βρῆτε καί ἄλλες ἀνάλογες στό κείμενό σας (π.χ. ὁ καπνός βγαίνει ἀπό τό στόμα του σωστή καμινάδα, περνᾶ ἀπό τή μύτη μας, τὰ μάτια πετοῦν φλόγες, αὐτιά νά ἔχης, στόμα νά μὴν ἔχης

7. Περιγράψετε σέ λίγες γραμμές τό πανηγύρι τοῦ χωριοῦ σας.

Τ ἄ ξ ι ς Δ:

(Διά τὰς ἀνωτέρας τάξεις καί ἰδίᾳ τήν Ε' καί Στ': τό βάρος πρέπει νά πέσῃ ἐπὶ τῆς καλλιιεργείας τῶν ἀνωτέρων μορφῶν τοῦ λόγου καί τῶν λοιπῶν ἐπιδιδάξεων τοῦ μαθήματος. Ἡ βασιική ὅμως γλωσσική κατάρτισις τῶν μαθητῶν καί ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς δέν πρέπει νά διακοπῇ.)

Δ. Σολωμοῦ: 'Η Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (σελ. 33 κέ.)

1. Εἰς ποίαν περίπτου ἐποχὴν ὁ Σ. ἔγραψε τό ποίημα τοῦτο; (τόν Λάμπρον).

Ποία ἡ κατάστασις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης κατὰ τήν ἐποχὴν αὐτήν;

2. Ποία νομίζετε ὅτι εἶναι ἡ συμβολή τοῦ Σολωμοῦ εἰς τήν ἐξέλιξιν

τῆς νεωτέρας ἑλλην. γλώσσης; (Εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις πρέπει

νά γίνεται ἀνάλογος εἰσαγωγή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης).

3. Προσέξτε εἰς τόν 3ον στίχον τῆν λέξιν ἀπερνοῦσε: Τί ἔχετε νά παρατηρήσετε δι' αὐτήν; Ὑπάρχουν ἀνέλογοι εἰς τό ποίημα καί ποῖον συμπέρασμα ἐξάγετε ἐξ αὐτοῦ;

4. Νά γράψετε εἰς τό α' πρ. (ἐν. καί πλ.) εἰς τήν 'Ὁρ. τοῦ 'Εν. καί Παρατατ. τὰ ρήματα: ἐπρομηνοῦσε, συμμαζωχτῆτε, φιληθῆτε, ἀργοφυσοῦσε.

5. Δ ρ ο σ ἄ τ ο, δ α φ ν ο φ ό ρ ε ς, γ λ υ κ ό φ ω ν α: Προσπαθῆτε νά υμνηθῆτε ἄλλες ἀνάλογες λέξεις τῆς δημοτικῆς καί νά τίς ἀναλύσετε (π.χ. πιπεράτο, μαυροφόρες κτλ.).

6. Ἀναλύσατε (νά πῆτε) μέ περισσότερας λέξεις, ὥστε νά φανῇ καθαρά ἡ ἔννοια, τὰς φράσεις: ἀπό κει κινημένο ἀργοφυσοῦσε, μέ τό φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε, ἀνοίξετε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες....

7. Διαβάστε τόν 2ον στίχον: Τί σᾶς κάμνει ἐντύπωσιν εἰς αὐτόν; Ὑπάρχουν ἄλλοι ἀνάλογοι εἰς αὐτό;

8. Γράψετε τὰς ἐντυπώσεις σας ἀπό τό ποίημα αὐτό.

Ν. Θεοτόκη: Π ε ρ ί Τ ά ξ ι ς Ε' ά γ ά π η ς (σελ 78 κέ.).

1. Ποία ἦτο ἡ κατάσταση τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοτόκη;
2. Ὑπάρχουν εἰς τὸ κείμενον γλωσσικά στιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἐποχὴν αὐτήν; (π.χ. ἤθελαν εἶναι, θά ἑνατοῖνα, θά ἦτον, ἐνατασταίνοντο, ἐκεῖνος ὁπού ἔχει κτλ.).
3. Ποῖαν ἐντύπωσιν σὰς κἀμνει ἡ γλῶσσα τοῦ συγγραφέως; Εἶναι καθαρεύουσα ἢ δημοτικὴ;
4. Τί τὸ ἰδιαίτερον παρρυσιάζουν αἱ ἐξῆς φράσεις: Ἡ θαύμαστή καὶ μεγάλη ἀγάπη, τὸν ὑψίστον καὶ ὑπερτέλειον Θεόν; Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι εἰς τὸ κείμενον; καὶ ποῖον συμπέρασμα ἐξάγετε ἐκ τούτου;
5. Πῶς θά ἐχαρακτηρίζετε τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως καὶ διατί; (Πρόσέξτε φράσεις, ὅπως αὐταί: Ποῦ νά εὐρῆς πλέον φθόνον καὶ μῖσος; Μίαν ἀρετὴν-μίαν ἀρετὴν, ὦ ἀγάπη, ἀρετὴ θεία...; Ὅλα τὰ ἀγαθὰ κοινὰ εἰς ὅλους κτλ.).
6. Αναλύσατε τὸ νόημα (ἀποδίδοντες τοῦτο δι' ἀπλουστέρων λέξεων) τῶν φράσεων: α) εἶναι ἀδύνατον νά μείνη ἀτελεσφόρητος καὶ ἄκαρπος
β) εὐθύς παρρυσιάζει τοὺς ὠραίους καὶ γλυκεῖς καρπούς της
γ) νά χαροῦμεν τὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ
δ) ἐπίβουλοι δέν θά εὐρίσκοντο.
7. Ἀπό ποῦ προέρχονται αἱ λέξεις (ἐτυμολογία): καταδυναστεῖαν, κατὰκρισις, πλεονεξία, ἀντίληψιν, ἀτελεσφόρητος, εὐθαλεῖς, παρρυσιάζει...
8. Ποῖοι ἄλλοι τύποι ὑπάρχουν (εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ τὴν δημοτικὴν) τῶν λέξεων: ἐνατοῖνα, ἀπολάμβανεν, ἐνατασταίνοντο, προφθάνει....
9. Γράψατε εἰς ὀλίγας γραμμάς τὰ συναιθήματα καὶ τὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας σὰς γεννᾷ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦτο.
10. Κἀμετέ περίληψιν τοῦ περιεχομένου μιᾶς ἄλλης ὁμιλίας τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

=====

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Τονίζομεν ἐκ νέου ὅτι αἱ ἄνωτέρω εἰσηγήσεις ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ μαθήματος καὶ ὅτι δέν ἀποβλέπουν εἰς τὴν τυποποίησιν τοῦ μαθήματος καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς πρωτοβουλίας τοῦ διδάκοντος, ἀλλ' εἰς τὴν ὑποβοήθησιν αὐτοῦ νά ἀναπτύξη ταύτην ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδιότητος του προσωπικότητος.

Νοήματα (φρασμοί) — ροημοίᾳ μέτρα κτλ —
 — Σχηματα λόγου — ουλοφ. αχρησμοί —
 — Ἀπορριπτικὸν εὐσεβῶν κομμάτων περὶ ἡ ποικιλία —
 — Ἀναδυματικῆς σφελίσεις —
μεταφράσεις Διὸς Κ.